

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE DOLENJSKIH OKRAJEV

TEDNIK ZA POLITIČNA, GOSPODARSKA IN KULTURNA VPRAŠANJA

LETO II. — ŠTEV. 49.

NOVO MESTO, 7. DECEMBRA 1951

ČETRTLETNA NAROČNINA 75 DIN

IZHAJA VSAK PETEK

Maršal Tito o pomenu in nadaljnjem razvoju revolucije v Jugoslaviji

Ob proslavi 8. obletnice drugega zasedanja AVNOJ je uredništvo »Borbe« proslavilo Maršala Tita, da bi odgovoril na nekaj vprašanj o pomenu in nadaljnjem razvoju revolucije v Jugoslaviji. Maršal Tito je želji ustregel in odgovoril na vrsto vprašanj. Med drugim je poudaril, da je mednarodni pomen naše revolucije zlasti v tem, ker se je revolucija do popolnega prevzemanja oblasti od ljudstva in ustvarjanja nove države razvijala na poseben način. Na vprašanje, ali imamo prav, če imamo sedanje spremembe v Jugoslaviji za nadaljevanje in nadaljnje razvijanje revolucije, je tovariš Tito dejal:

NAŠ CILJ JE SOCIALIZEM

»Seveda imamo prav, ker brez revolucionarnega razvoja ni socializma. Izgraditev socializma je revolucionarni proces, ki je odvisen od postopnega razvijanja socialistične zavesti pri vedno večjem številu državljanov in od stopnje odpora onih, ki nasprotujejo novemu družbenemu sistemu. Ta stopnja razvijanja socialistične zavesti je v veliki meri pogoj hitrejšega ali počasnejšega razvoja ali ustvarjanja socializma. Razumljivo je, da ima razen tega zelo veliko vlogo tudi stopnja razvoja države, razvoj produktivnih sil in bogastvo države sploh. Zaradi tega je jasno, da se ta proces ne razvija neovirano in enakomerno, temveč, da naleti na množevne ovire subjektivnega ali objektivnega značaja. Ovine subjektivnega značaja se lahko premagajo s prevzgojo ljudi, če hočemo iti naprej. Najtežje je premagovanje starih nazorov v tem procesu.

Premagati pa je treba tudi odpor, tistih elementov, ki bi radi zavrteli kolo zgodovine nazaj, ki je torej odpor ker so ovire subjektivnega in objektivnega značaja in ker se znova poraja iz starega in preživelega v novo, gre vse postopno, zdaj hitreje, zdaj počasneje. Ta proces pri nas ima revolucionarni značaj. Ta revolucionarni značaj so porodne muke novega družbenega sistema: da bi novo nastalo in živečo, mora staro prenehati in odmrtni. Taki zakoni veljajo za vse in tako tudi za družbeni razvoj.

Sedanje spremembe niso nikakršne spremembe v tem smislu, da bi se spremenilo, kar smo že napravili, ker mi ne delamo eksperimentov, temveč, da gremo postopno naprej proti cilju — a to je socializem. Mi se samo trudimo,

da vedno najdemo najuspešnejšo in najboljšo pot v tem revolucionarnem razvoju.

Tovariš Tito je nato pojasnil razliko med našim in sovjetskim sistemom, potem pa med našim sistemom in sistemom v kakšni meščansko-demokraciji državi. Zatem je govoril o osnovni vlogi naše Komunistične partije pri sedanjih spremembah, o vprašanju osebnosti v socializmu in o perspektivi našega nadaljnjega razvoja v tej smeri.

Na vprašanje, v kateri smeri se bo nadalje razvijal socializem pri nas na vasi glede na nadaljnji razvoj v naši državi in razlike med našim sistemom in sistemom v Sovjetski zvezi, je tovariš Tito odgovoril med drugim sledeče:

USTVARJAMO VSE MOŽNOSTI ZA NADALJNI RAZVOJ SOCIALISTIČNEGA KMETIJSTVA

»Pred našo zvezno vlado se je pojavilo vprašanje, kako naj se poveča proizvodnja, ko obstoje to in sto tisoč majhnih vaških posestev s ekstenzivnim načinom obdelovanja v kmetijstvu, poleg tega v krajih opustošenih med vojno. Nam je torej ostala edina pot, da obvladamo to največje zapreko — in to je bil socialistični način proizvodnje na vasi. V zvezi s tem je bil sprejet v Ljudski skupščini tudi zakon o ustanavljanju kmetijskih združenj.

Proces razvoja združenj je bil v začetku zadovoljiv in je dal prilično dobre rezultate, toda razne težkoče, ki so se pojavile v procesu ustvarjanja in razvijanja združenj — kakor so n. pr. pomanjkanje traktorjev, kmetijskih strojev, umetnega gnojila in raznega investicijskega materiala, za tem razni nepravilni postopki pri formiranju združenj, zlasti pa organizacijske slabosti v mnogih združenjih — so ovirale pravičen in nagel razvoj združenj, v katerih bi kmetje bistveno občutili blagodejnosti združnega načina proizvodnje. Poleg tega so nas zadevale tudi elementarne neugode, zlasti suša. Takšen položaj so začeli izkoriščati sovražniki socializma na vasi in v združenjih samih, kakor tudi reakcionarji v državi in izven nje, tako, da je v zadnjem času prišlo v nekaterih združenjih do nekakega kolebanja in teženj za izstop iz združenj.

Razume se, da nismo mogli mirno gledati, kako se nam razbija to, kar smo že ustvarili, zlasti pa ne združenj, ki so sposobne za življenje. V zvezi s tem smo podvzeli ukrepe, da se zboljša notranja organizacija združenj, da se čimprej nabavijo potrebni traktorji, kmetijski stroji in drugo za naše združenje, da reorganiziramo združenja v pasivnih pokrajinah, ki so zaradi objektivnih razlogov nesposobne razviti se v višji tip, da damo razne druge olajšave združenjem — kakor n. pr. glede obdavčevanja in drugega — da bi se mogle hitreje dvigniti na višjo stopnjo blaginje in da bi tako služile kot zgled kmetom izven združenj, ki jih zaostala pojmovanja in pomanjkanje socialistične zavesti o dolžnostih do skupnosti vlečejo kakor okoli nazaj in postavljajo v nasprotje proti celotni socialistični družbeni skupnosti.

Naš cilj je ustvariti postopno vse možnosti za nadaljnji popolni razvoj socialističnega kmetijstva. Drugega izhoda nimamo, ker ne moremo imeti dveh oblik proizvodnje: socialistične v industriji, kapitalistične pa v kmetijstvu.

ZADRUŽNIŠTVO JE V PRVI VRSTI V KORIST KMETOV SAMIH

»Vsakdo na vasi, ki misli, da bo imel osebno več, ako bo ostal izven združenj, se močno vara. To se more zdeti tako za sedaj, ko še ne razpolagamo z zadostnim potrošnim fondom industrijskega in delno kmetijskega blaga, toda to pomanjkanje industrijskega blaga se bo čimdalje bolj zmanjševalo, čim bodo pričele delati naše nove tovarne in začele izdelovati za široko potrošnjo.

Po vaseh trebanjskega okraja živahno razpravljanje članov OF

Občni zbor osnovnih organizacij Osvobodilne fronte, ki so v nekaterih krajih že bili, drugod pa se nanje dobro pripravljajo, so pokazali veliko zanimanje članstva za politično delo Fronte. Okrajni frontni aktiv razlaga na sestankih nove gospodarske uredbe in druga politična vprašanja. Največ zanimanja kažejo frontovci za številna zunanje

Darilo tržaškim bratom

Nekaj dni pred državnim praznikom 29. novembra je okrajna opekarna v Prečni pri Novem mestu po večletnem zastoju prižgala krožno peč in začela znova s proizvodnjo zidne opeke. Delovni kolektiv je s tem pozdravil letošnji Dan republike, hkrati pa je izprve peči podaril za Kulturni dom Slovencev v Trstu 5000 zidakov.

V Št. Jerneju je zbrala za tržaški slovenski kulturni dom tovarišica Vera Sever 8350 dinarjev.

nekateri izdelke pa tudi za izvoz. Ta čas ni daleč! Takrat bomo mogli tudi izvažati, da bi uvažali to, kar bo koristno ne samo za še močnejši napredek združenj, temveč tudi za dvig življenjske ravni vsega prebivalstva sploh. Glede na to je združništvo v prvi vrsti v korist kmetov samih, potem pa vse družbene skupnosti. Kmetje individualci ne morejo ostati izven te družbene skupnosti niti kot proizvajalci: oni so sestavni del naše delovne skupnosti in se morajo zavedati, da se ne morejo upirati vsej naši socialistični družbi. Mi ne bomo nikogar s silo tirali v združenje, kakor nikogar ne tiramo s silo niti v tovarne, dolžni pa smo že sedaj povedati, da se bodo zelo kmalu tudi taki kmetje prepirali, da so na napačni poti in da jim naša socialistična oblast želi samo dobro.

1941

JUNAKOM NARODNOOSVOBODILNE VOJNE so v Bučni vasi odkrili partizanski spomenik

1951

Iz spomenikov, posvečenih padlim borcem narodnoosvobodilne vojne in žrtvam fašističnega terorja, ki se v čedalje večjem številu dvigajo v vseh krajih naše domovine, diha v nas slavna preteklost bližnjih let. Če stojimo pred veličastnim umetniškim delom v velikem mestu ali skromno spominsko ploščo, ki so jo postavili hvalni vavšani dragim partizanom-domacinom

ali pa smo morda v muzeju pred dokumenti, ki govorijo o edinstvenih letih naše vseljanske revolucije, nam iz vseh teh nemih prič živo govori sila spomina o vsem, kar smo doživeli in preživeli od leta 1941 dalje, za kar smo se borili in za kar so padli naši najdražji, najboljši sinovi in hčere.

Vrsti spomenikov, ki pa jih ima Dolenjska z ozirom na svojo slavno preteklost še vse premalo, se je v četrtek 29. novembra pridružil lep in pomen spomenik v Veliki Bučni vasi pri Novem mestu.

Nad 300 domačinov iz Kamenc, Bučne in Potočnice, Daljnega vrha, Muhaberja, Bršljina in okoliških krajev ter številnih gostov, ki so prišli iz odkritja spomenika celo iz Beograda, Ljubljane in drugih krajev, se je zbralo okoli 10. ure na travniku nad cestjo v Veliki Bučni vasi. Na drogovi so plapolale ob zakritem spomeniku državne in slovenske zastave. Pred spomenikom so se zbrale črno oblečene matere padlih borcev in žene-vdove partizanov, med gosti pa smo opazili tovariša Franca Černetza-Klemenca, člana CK KPS, sekretarja OK KPS Martina Žuglja, podpolkovnika Franca Kolarja, Franca Cvetana (s Kamenc) in Franca Pirkov-

viča, predsednika OI LO Novo mesto Viktorja Zupančiča, tajnika OI LO Zvoneta Perca, predsednika Okr. odbora ZB Ljoteta Hledeta, sekretarja Okr. odbora OF Toneta Počrvina, člana Okrajnega in Mestnega ljudskega odbora, predsednika KLO Kamence Martina Kralja ter člana KLO, zastopnika množičnih organizacij, raznih kolektivov in oficirje ter borce bivše Gubčeve brigade.

Vojaška godba je ob pol 11. uri zaigrala državno himno, nakar je prisotne pozdravil Rudi Potočar, član kraj. odbora Zveze borcev na Kamencu, in začel slovesnost s krajšim nagovorom, med katerim je odkril spomenik. Godba je nato zaigrala žalostinko, Zveza borcev, invalidi, OF na Kamencu in družine padlih pa so položili pred spomenik vence in šopke rož.

Pred odkritim spomenikom je nato govoril ljudski poslanec Avgust Jazbinšek, nosilec spomenice leta 1941, o herojski borbi za svobodo slovenskega ljudstva. Navedel je vrsto imen zavednih ljudi iz Kamenc, Daljnega vrha, Potočnice in Bučne vasi, Muhaberja in ostalih okoliških vasi, ki so že l. 1941 vneto pomagali narodnoosvobodilnemu pokretu in s svojo zavednostjo omogočili hiter razmah Fronte in partizanstva v neposredni bližini okupatorjevih postojank v okolici Novega mesta.

Po nastopu godbe je pozdravil zbrane v imenu državnega in partijskega vodstva tovariš podpolkovnik Franc Kolar, ki se je zahvalil ljudstvu teh krajev za požrtvovalno delo in veliko ljubezen, ki jo je izkazovalo partizanom med vojno in ki jo kaže padlim tovarišem zdaj s postavitvijo spomenika. Poudaril je dvojni pomen 29. novembra, ki so ga prebivalci Kamenc in okolice letos počastili kot državni praznik in kot spominski dan odkritja spomenika.

Kakor poje partizanski pesnik: Iz krvi rdeče je zrasla mogočna roža svo-

bode, je nadaljeval tov. podpolkovnik Kolar, »tako je zrasla naša nova država iz bojev in trpljenja našega ljudstva.« Govoril je iz o težavah nove Jugoslavije, ki si je iz ruševin in pogorišč morala ustvariti tako reko iz nič vse, kar danes že imamo in česar bomo imeli iz leta v leto več. Govoril je nadalje o kmetijstvu in združništvu, o pomenu združenj vseh vrst, o novih ukrepih v našem gospodarstvu, decentralizaciji ljudske uprave, združevanju ljudskih odborov v občine, o naši borbi za mir in o izdajstvu vodstva Sovjetske zveze, ki pljuje na naše žrtve. Padli borci in spomeniki, ki jih postavljamo po vsej naši domovini in v spomin, obtožujejo moskovske lažnjivce in podpohvalce na nove spopade, je podčrtal tovariš podpolkovnik Kolar in nato poudaril, da bomo za vsako ceno ubranili vse pridobitve iz naše ljudske revolucije prav tako, kakor so ubranili partizani domovino in zmagali.

Z vzklikom tovarišu Titu, Partiji in enotni domovini je tov. podpolkovnik Kolar zaključil svoj govor in se ponovno spomnil padlih borcev.

Pevski zbor SKUD »Dušan Jereb« je nato zapel dve pesmi, nakar so sledile recitacije in venček narodnih, zaigran po vojaški godbi.

Za zaključek je prevzel v imenu Krajevne Zveze borcev na Kamencu tov. Rudi Potočar spomenik v varstvo in obljubil, da bodo borci in aktivisti NOB skrbno varovali spomenik in z njim vred spomin na padle junake.

Vnema, s katero so se člani ZB na Kamencu že več let pripravljali na postavitev lepega spomenika, naj bi pokazalo pravo pot tudi ostalim organizacijam Zveze borcev na Dolenjskem, tako da bi vsaka vas in večji kraj čimprej dobila dostojen spomenik, ki bo nam in poznim rodovom govoril o večni hvalečnosti ljudstva svojim najdražjim — padlim partizanom in ostalim žrtvam našega velikega boja za svobodo.

Trojni praznik Lesnoindustrijskega podjetja Novo mesto

Delovni kolektiv Lesno-industrijskega podjetja Novo mesto je letos dosegel uspehe, kakršnih prej ni poznal. V tekmovalstvu s ostalimi podobnimi podjetji v Sloveniji si je pridobil v avstrujsko prehodno zastavico, lepo nagrado in naslov najboljšega kolektiva svoje stroke v republiku. Ob priliki podelitve prehodne zastavice in nagrade so delavci obljubili, da bodo letno obvezno sečnje in spravilo lesa izpolnili do državnega praznika 29. novembra. To obljubo so tudi častno izpolnili. Do 29. novembra so izpolnili sečnje lesa s 100%, obvezno spravilo lesa pa so se preselili.

Da so to nalogo nazvali dokaj slabemu vremenu lahko izpolnili, je predvsem zasluha dobre organizacije dela in posameznih delovnih skupin, ki so tekmovalce, katere bo nasekale več kubikov lesa. Pri gozdnih manipulacijah Poljane so tekmovalce znane delovne skupine: Henningmanova, Novinčeva in Kotarjeva. Zmagala je tudi lokalna skupina znana kot Henningmanova. Katere člani so se med seboj tekmovali, kdo bo pripravil več in lepše obdelanih kubikov. Tekmovanja so se udeležili tudi Finkovi sekači. Pri gozdnih manipulacijah Strža pa je tudi tokrat zmagala delovna skupina Vidica, predsednika delavskega sveta LIP. Zadnje dneve jim je nazaj delo, toda niso odnehali. Pred seboj so videli le obljubo in državni praznik, do katerega mora biti dolžnost izvršena. Med manipulacijami je na prvem mestu manipulacija Črnomelj.

V delo so se zagrizli tudi vozniki in nakladalci. Pri voznih in spravilu lesa so se bili izkazali režijski vozniki gozdne manipulacije Strža kot tudi pri manipulaciji v Poljanah. Postavili sta se tudi Mežnarjeva in Raškova nakladalna skupina. Do so tudi soferji več kot le izpolnili svojo dolžnost, kaže visoko priznanje, ki so ga dobili trije soferji in en avtomehaničar. Na predlog delavskega sveta in sindikalne organizacije je Prezidijski odbor odlikoval Franca Koroja, avtomehaničarja, z medaljo dela in diplomom Franca Krasovca in Miha Krasovca kot vestna soferja in večkratna udarnika z medaljo dela, ter soferja Franca Kukovca z Redom dela III. stopnje.

Delovni kolektiv Lesno-industrijskega podjetja Novo mesto je zato na praznik 29. novembra v zadržnem domu v Strži dostojno proslavil poleg državnega praznika še izpolnitev letne obveze v sečnji in spravilu lesa ter podelitev odlikovanj zaslužnim članom kolektiva. Lepe proslave in svečanosti so se udeležili poleg članov kolektiva član Centralnega komiteja KPS tov. Franca Černe, ki je čestital delovnemu kolektivu na doseženih uspehih in podelil odlikovancem zasluzena priznanja, predsednik OLO tov. Viktor Zupančič, sekretar okrajnega komiteja KPS Martin Žugelj in drugi gosti.

Največja težava, ki jo ima delovni kolektiv Lesno-industrijskega podjetja, je prevoz lesa s kamioni in odprema po železnici. Čeprav je ta predvsem v pomanjkanju tehničnih sredstev, je delovni kolektiv sklenil vložiti vse napore, da bo tudi ta ovira premagana in ves les do konca leta prepeljan kamor je namenjen. Tu bo velik delež prevzela skupina železničarjev pod vodstvom mojstra Podgornika, ki je tudi dosedaj spravila lepe tisoče kubikov lesa po železni dolini.

Predčrna izpolnitev letne obveze sečnje in spravila lesa, prizadevno tekmovalstvo za večjo storilnost in kvalitetnejšo obdelavo ter veliki kresovi, ki so jih prižgali delavci na vrhovih Roza in Brezove rebri ter drugih sečiščih na predvečer praznika Republike so dokaz, da se sekači, vozniki in soferji Lesno-industrijskega podjetja Novo mesto zavedajo pomena državnega praznika 29. novembra.

Mojster Podgornik na delu (končna postaja železnice v Strži)

Proslave 29. novembra - Dneva republike

Dan republike je Dolenjska letos proslavila zelo slavno. 29. november je bil v znamenju številnih prireditev delavskih kolektivov, množičnih organizacij, sol. ustanov. liti. Odbori ljudske oblasti so v mnogih krajih priredili slavnostne seje, delovni kolektivi raznih tovarn pa so proslavljali hkrati z državnim praznikom tudi svoje uspehe z izpolnitvijo letnih planskih obveznosti. Delavci Lesno-industrijskega podjetja v Novem mestu so na predvečer praznika zaigrali kresove na poboih Roga, v vaseh in mestih na so zaplapolale s hiš. sol in tovarn zastave, izložena okna so dobila praznično lice, evetje in zelenje pa je ukrasilo slike naših voditeljev.

V Beli krajini sta bili največji slavnostni akademiji v Cernomlju in Metliki. Zveza borcev, organizacije OF in ostale množične organizacije so s skoraj vseh večjih krajev s pomočjo prosvetnih delavcev priredile večino proslav, na katerih so sodelovale pionirske in mladinske organizacije.

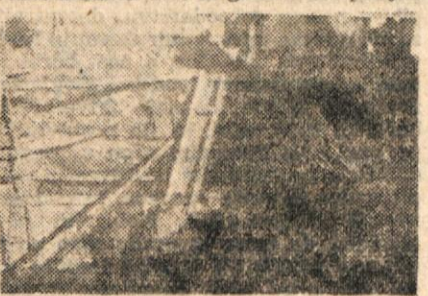
V Trebnjem je bila slavnostna proslava 29. novembra v sredo 28. novembra zvečer v Domu ljudske prosvete, pravičak v Kočevju. Ribnici in mnogih drugih krajev 29. novembra je priredila Zveza borcev v Trebnjem ljudsko zabavo s kulturnim programom. V trebnjem in kočevskem okraju so priredile proslave na čast Dneva republike sol. množične organizacije in kulturna društva.

V Novem mestu je bila v sredo dopoldne slavnostna prireditev za solsko mladino v Domu ljudske prosvete; obširen spored so izvajali simfonični orkester JA in SKUD »Dušan Jereb«. mladinski ženski zbor učiteljske in pionirske zbor gimnazije, mladinski orkester ter recitatorji. Proslavo državnega praznika je priredila tudi osnovna sol. Ekonomska srednja šola in sol učencev v gospodarstvu s lastnim pevskim zborom in folklorno skupino. Novomeški pionirji pa so gostovali pri gradbenih »PIONIRJA« v Brsljnu s pevskim zborom in recitacijami. Poleg številnih proslav v št. Jerneju, Zumberku, Stopičah, Gabrju, Uršnih selih, kjer je 29. novembra prvič zasvetila vaša električna luč, v Skočjanu, Mirni peč in v vrsti drugih krajev je bila srednja proslava 29. novembra tudi v Novem mestu. Lepo okrašena dvorana Doma ljudske prosvete na predvečer drž. praznika ni mogla sprejeti številnih mešanov, ki so prišli na slavnostno akademijo v takem številu kot se nobeno leto po osvoboditvi. V nabitosti polni dvorani je najprej predvzel zastopnik oblasti, Partije, množičnih organizacij, delovnih kolektivov in mešane predsednik MLO tov. Jože Udovič, simfonični orkester Dama JA in SKUD »Dušan Jereb« pa je zaigral državno himno. Slavnostni govor o 29. novembru je imel sekretar Mestnega komiteja KPS za Novo mesto tov. Miha Počernin. Simfonični orkester je nato pod taktirko dirigenta Mira Radosavljeviča zaigral Mozarkovo Uverturo k Figarovi svatbi in Schubertovo Simfonijo v h-molu, I. stavek. Dljak Jože Perpar je nato recitiral Avsenkovo Pesem o ljudski oblasti, čemur je sledilo rajanje pionirsk gimnazije s travki pod mlajem. Skupno vodilo tov. prof. V. Janja, ki je vodil sol. predstavitelje, je nato pod taktirko ravnatelja tov. Spnca predstavljal Kotlarjevo Serenado in odlomkom iz E. Adamčeve otroške suite Pri kovaču. Zanimiv kulturni spored je zaključil skupen nastop mladinskega orkestra in gimnazijskega pionirskega zbora s Simfoničnega Gosli in Lezaj, ninaj in Lavrin-Simonitjevo. Naslo proslavo, se tri dni kasneje v Rado Simonič priredil prav za novomeški Mladinski orkester in pionirski pevski zbor, ki sta posebnostno zadnjo pesem pod vodstvom tov. Kastelčeve zapela nadse učinkovito.

V družabnih prireditvah, kulturnih nastopih in ljudskih zabavah je delovnim ljudem na Dolenjskem minil letošnji praznik Republike.

Dobindolcem se je izpolnila želja - dobili so luč in vodo

Med številnimi, letos elektrificiranimi vasi v novomeškem okraju so tudi Uršna sela, Dobindol in okoliške vasi. Skozi vse leto so prebivalci tamošnjih vasi s prostovoljnimi delom pripravljali drogove, kopali jame in pomagali pri gradnji transformatorja. Najbolj pridni so bili Dobindolci, ki so pomagali povsod, kjer je bilo treba. Prizadevanje vaščanov je podprl okrajni ljudski odbor, strokovna dela pa so izvršili uslužbenci DES in Mestnega elektro-podjetja.

V Dobindolu betonirajo vaški vodnjak

BESEDA O NAŠIH ŠOFERJIH ...

Šoferji predstavljajo tisto skupino naših delavcev, ki smo jo vsi navajeni gledati z največjo in pretirano idealno strani. Najbrž si mnogi želijo imeti svoje motorno vozilo, ki naj bi bilo n. pr. lep, moderen avtomobil. V takih namreč gledamo z našimi očmi presrečne šoferje: ves delovni čas prebijejo lepo za krmilom, ne sonce, ne blato, sneg, ne klanci in ne dež, prav nič jim ne more do živga.

Res je, tako si jih navadno predstavljamo.

Resnica pa je popolnoma drugačna: vse to, kar je neprijetno počem, je neprijetno, včasih pa celo usodno za šoferja. Kar pogledamo nekaj njihovih senčnih strani.

V kabini, ki je pri kamionih navzdol zelo slabo zaprta in ki jo »segrega« motor z raznimi plini, se šofer bori s predzrnimi potniki, ki mu »preizkušajo« živce s tem, da tik pred njim prečkajo cesto peš ali z vozili; solska mladina preizkuša na cesti pred avtomobili brzino mladih nog, živina na cesti ima spet svoje »odnose« do šoferjev. Zdravniki pravijo o motičnosti, ki zajame šoferje po dolgi vožnji v zaprti kabini, limuzinska bolezen. Podobna je silni utrujenosti, skoraj pijanosti.

Dalje: šoferji cesta nikdar ni preprašna, preblatna, premrzla, nikdar preveč zasnežena ali zaladenela, da se ne bi sredi pota vlegel pod vozilo in

živ. 29. novembra prvič zasvetila vaša električna luč, v Skočjanu, Mirni peč in v vrsti drugih krajev je bila srednja proslava 29. novembra tudi v Novem mestu. Lepo okrašena dvorana Doma ljudske prosvete na predvečer drž. praznika ni mogla sprejeti številnih mešanov, ki so prišli na slavnostno akademijo v takem številu kot se nobeno leto po osvoboditvi. V nabitosti polni dvorani je najprej predvzel zastopnik oblasti, Partije, množičnih organizacij, delovnih kolektivov in mešane predsednik MLO tov. Jože Udovič, simfonični orkester Dama JA in SKUD »Dušan Jereb« pa je zaigral državno himno. Slavnostni govor o 29. novembru je imel sekretar Mestnega komiteja KPS za Novo mesto tov. Miha Počernin. Simfonični orkester je nato pod taktirko dirigenta Mira Radosavljeviča zaigral Mozarkovo Uverturo k Figarovi svatbi in Schubertovo Simfonijo v h-molu, I. stavek. Dljak Jože Perpar je nato recitiral Avsenkovo Pesem o ljudski oblasti, čemur je sledilo rajanje pionirsk gimnazije s travki pod mlajem. Skupno vodilo tov. prof. V. Janja, ki je vodil sol. predstavitelje, je nato pod taktirko ravnatelja tov. Spnca predstavljal Kotlarjevo Serenado in odlomkom iz E. Adamčeve otroške suite Pri kovaču. Zanimiv kulturni spored je zaključil skupen nastop mladinskega orkestra in gimnazijskega pionirskega zbora s Simfoničnega Gosli in Lezaj, ninaj in Lavrin-Simonitjevo. Naslo proslavo, se tri dni kasneje v Rado Simonič priredil prav za novomeški Mladinski orkester in pionirski pevski zbor, ki sta posebnostno zadnjo pesem pod vodstvom tov. Kastelčeve zapela nadse učinkovito.

V družabnih prireditvah, kulturnih nastopih in ljudskih zabavah je delovnim ljudem na Dolenjskem minil letošnji praznik Republike.

ja iz Novega mesta. Na praznik 29. novembra je prvič zasvetila težko pričakovana električna luč. Ne sicer se po vseh hišah takoj prvi dan, pač pa je že drugi in naslednje dni s svetlo rumeno svetlobo razsvetlila vse domačije v Dobindolu, del domačij v Uršnih selih, Verdunu in Gor. Sušicah. Ostale domačije in stavbe bodo priključeni na električno omrežje takoj, ko bo končana notranja napeljava.

MODEREN VAŠKI VODNJAK ZA 100.000 LITROV VODE

Se ena stvar je žulila Dobindolcem poleg luči: pomanjkanje vode v vasi. Že dolgo pred vojno so govorili o potrebi vaškega vodnjaka. Leta 1941 so že pričeli z izkopom; imeli so tudi že potreben cement. Vojna je delo preprečila, cement pa je odšel po »privatni liniji«, ali z drugimi besedami, šel je po zlu, kot marsikatera stvar med vojno. Letos je vaški odbor Fronte dal pobudo, da se z deli pri gradnji vodnjaka nadaljuje, oziroma da se še letos dogradi. Va-

izvršil potrebno popravilo. S popravili je sploh težko! Stara vozila, večinoma trojeja, nimajo dovolj rezervnih delov, niti potrebne orodja. V inozemstvu mnogo vozil, ki pri nas še tečejo, sploh več ne izdelujejo, zato seveda tudi ni rezervnih delov. Mnogi naši kamioni so zaradi tega pravi mozaike, sestavljeni iz številnih delov ranjkih kamionov. S takimi vozili se torej muči večina naših voznikov tovornih vozil.

Nenadoma ti sredi pota odpove zavora, sredi trde noči edina luč in podobno. Res je šofer vreden — ne zanimanja, temveč pomoči in predvsem strokovnega razumevanja. Da bi vsem, ki sodelujejo pri reševanju vprašani javnega motornega prometa in ostalih vprašani šoferskega »stanu, pravilno prikazali vzroke vsakodnevnih kritike, ki jo povzroča peščica ponekod v resnici brezvestnih šoferjev, ki pa nikakor ne predstavljajo vseh naših šoferjev, so najnaprednejši šoferji ustanovili v Ljubljani Združenje šoferjev in avtomobilistov LRS, ki ima svoj sedež na Miklošičevi cesti 13. Združenje bo dvigalo strokovno znanje svojih članov in pomagalo pri reševanju zapletenih vprašani našega prometnega mehanizma.

V nedeljo 9. decembra pa bo ob 9 zjutraj v Novem mestu v hotelu Kandija važno zborovanje vseh šoferjev novomeškega okraja. Naj njih izmed šoferjev in avtomobilistov ne izostane!

Ob deveti obletnici velike zmage na Suhorju

nad nemškimi, italijanskimi in domačimi sovražniki. Razen vojaških zmag pozna Bela krajina vrsto pomembnih zborovanj, političnih manifestacij, med njimi znamenito februarjsko zasedanje SNOS v Cernomlju leta 1944. in pod. Za okupatorje, kakor za belogardiste in ustaše je Bela krajina pomenila nekakšno »strašilo«. Pošteno, patriotsko misleče belokranjsko ljudstvo je izza prvih dni borbe pa do konca vlagalo vedno večje in večje napore za zmago svoje ljudske partizanske vojske. Dalo je ogromne materialne in ljudske žrtve za svobodo naših narodov. V takem položaju je sovražnik kmalu pravilno ocenil svoj bešen položaj. Zaradi tega je hotel s povečanim nasiljem ter s številnejšimi in močnejšimi postojankami streti odpor skromnega, toda revolucionarnega ljudstva. S tako taktiko pa je italijanski okupator naletel na še hušji odpor.

Spomladi in preko poletja 1942 je bilo okrog 600 naših ljudi, med njimi večje število starčkov, žena in otrok, pregnanih v italijanska taborišča in zapore. Mnogi izmed teh nedolžnih ljudi se niso nikoli več vrnili na svoje domove. Ostali pa so za vedno v spominu svojih rojakov, vzbujali so med ljudstvom vedno večje sovraštvo do okupatorjev

Zasedanje okrajnega ljudskega odbora v Trebnjem

20. novembra je v Trebnjem zasedal OLO; na zasedanju je bil navzoč tudi ljudski poslanec Jože Borštnar. — Organizacijsko poročilo je podal tajnik Ludvik Golob, ki je govoril obširno o političnem stanju v okraju, o delu ljudskih odborov, gospodarstvu v okraju, ki nujno terja večjo skrb za živinorejo in vinogradništvo, zadržno sadjarstvo in pod. Regulacija Mirnšce in Temenice postaja vedno bolj pereča, čim se je za regulacijo Mirne pred kratkim osnovala vodna zadruga. Tajnikovo poročilo se je dotaknilo tudi vprašani zadrugištva, gozdarstva, obnove, obrtništva in ostalih pomembnih vprašani.

Pri razpravljanju so člani okrajnega ljudskega odbora pokazali precej zanimanja za sprožena vprašanja. Odbornik Udovič iz Malkovca je obrazložil del trsnice v Malkovcu, ki je imela lepe uspehe in je prodala vse sadike. Več kmetov se živo zanima za skupno obdelovanje vinogradov in bi bilo prav, da bi se o ustanovitvi vinarke zadruge z lastno trsnico čimprej pametno pogovorili. Tudi letos je imela trsnica lep dobiček, vendar pa se člani ekonomije ne strinjajo, da bi z njim plačevali izgubo kmetijske zadruge. — Na Telčah se zanimajo za napeljava elektrike, v Sv. Križu pa precej razpravljajo o sadjarstvu. Mirko Prijatelj iz St. Janja je obširneje govoril o kulturno-prosvetnem delu na vasi, ki je nujno povezano z razvojem gospodarstva. — V Mokro-

nogu se zanimajo za rejo vrb in pletarstvo. Ze zdaj, ko so komaj začeli z deli, imajo polno naročil in lep zaslužek. Naročila prihajajo tudi iz tujine in je treba stvar podpreti.

Odbornik Brezovar iz St. Ruperta je poročal, da ima osnovna šola največji šolski vrt v Sloveniji; dela na šolskem vrtu se lepo razvijajo.

Sekretar OK KPS Lovro Grden je razložil zamisel nove razdelitve krajevnih ljudskih odborov v občine. Volilci v Sv. Križu so n. pr. pokazali živo zanimanje za bodočo občino — na sestanku je bilo 615 ljudi, nasprotno pa so na Mirni prav malo zainteresirani, kako bo z njihovim odborom. Komaj 15 ljudi se je zbralo k napovedanemu zboru volilcev. Dobrih ostanke z vsemi vami, ki jih je imel doslej, samostojna občina. K Trebnjem se priključil del Velike Loke in Dol. Nemška vas. K Mirni se priključil Trstenik, Mokronogu pa vse dosedanje vasi KLO Bistrica razen dela, ki se bo pridružil St. Rupertu. Primskovo ostane v mejah sedanjega KLO, ker je kraj hribovit. Tudi Sela-Sum-berk imajo približno podobne gospodarske pogoje za nadaljnjo samostojnost. Del Velike Loke se bo priključil k St. Lovrencu, Vel. Cernik pa k St. Rupertu, h kateremu pride tudi St. Lovrenc in del Bistrice. Telče ostanje zaradi velike oddaljenosti od drugih krajev samostojna občina. Trebelno pa se združi s Češnjico in Mirno vasjo. Vel. Gaber in Tržišče ostane samostojna občina. Rudarji v Krmelju pa razpravljajo še vedno najbolj o pridružitvi bodisi k trebnjskemu ali pa novomeškemu okraju.

Okrajni ljudski odbor je nato izvolil sodnika za prekrške tov. Jožeta Medveda, za namestnika pa Darka Starca. V komisijo za prekrške so bili izvoljeni Ludvik Golob, Pavle Miklič in Franc Markovič.

Sprejet je bil odlok o javnem miru, o cestnem prometu in o zavarovanju potokov. Odborniki so sprejeli predlagane odloke soglasno. Okrajno odkupno podjetje bo likvidirano, ukinjena pa bo tudi okr. mehanična delavnica. Na novo

pa se ustanovi podjetje OKAP Trebnje in drž. trg. podjetje »Veletgrovina« z mešanim blagom. Posebna komisija bo pregledala podeljevanje podpor vojnim vdovam.

Z zasedanja sta bili poslani pozdravne resoluciji Prezidiu Ljudske skupščine LRS in sekretariju CK KPS tovarišu Mihi Marinku. A. Zaletej

Tretji teren OF v Novem mestu je zboroval

Med prvimi tereni v Novem mestu je tretji teren izvolil v sredo dne 21. novembra na običnem zboru nov odbor OF Sicer udeležba ni bila ravno najboljša, ker je bilo isti večer predavanje Ljudske univerze, ki je gotovo privlačilo marsikatero frontovec, vendar pa je sam potek pokazal veliko zrelost naših ljudi v tel. vseljudski organizaciji.

Po izvolitvi delovnega predstevstva, ki ga je prevzel tovariš Miha Počernin, in ostalih forumov za izvedbo volitev, je podal zanimivo poročilo tov. Lojze Nečemer, ki je navedel vrsto uspehov frontovcev pri raznih akcijah in prireditvah ter pohvalil lastni veš tovariš, ki so se izkazale kot marljive učilne blaginje in druge kot delavke na cesti in pri drugih akcijah Novega mesta. Diskusija je bila kar zanimiva in je nakazala vrsto nalog, ki jih je obični zbor naložil novemu odboru.

Med drugimi je zbor sklenil, da članstvo terena redno in večkrat številu poseba predavanja Ljudske univerze, sodeluje živahneje v prostovoljnem delu, pomaga SKUD »Dušana Jereba« pri kulturno-prosvetnem delu, zlasti v pevskem zboru, povečati je treba vrsto z dobrimi frontovci in uvesti redno plačevanje članarine. Zbor je še posebno naročil odboru, da uvede točno evidenco delovnih frontovcev v vsem družbeno-političnem in organizacijskem delu ter o tem tudi poroča. Tudi skrb za vzgojo otrok, posebno pa za njihovo zdravo zabavo, mora novi odbor posvetiti vsa paznja in predlaga MOOF, da ustanovi za vsa mesta poseben svet za mladino, ki naj bi takoj prišel v prireditvah za mladino. Končno je obični zbor odločno zahteval, da MOOF ukrene vse potrebno, da se vprašanje postavitve spomenika padlim borcem čimprej spravi z mrte točke, ker je za kulturne skandal, da je Novo mesto še do danes brez vrednega spomenika.

Novovoljeni odbor, v katerem so tovariši Brečak Milan, Sila Marta, Grličar Jože, Mikolič Anica, Kozina Bogdan, Počernin Franek, Petrič Marja, Komelj Bogo in Beve Rudolf bo gotovo našel pri frontovcih tretjega terena vsa zaslombo in pomoč, kot so to tudi ob zaključku običnega zbora sami obljubili. Marjan Tratar

Prosvetni delavci tekmujejo za praznik JA

Prosvetni delavci, vključeni po novi reorganizaciji v društvo profesorjev in učiteljev novomeškega okraja, so že zavrati prve brazde. Medtem ko ima Društvo profesorjev le eno skupino, ki ima redne mesečne študijske in organizacijske sestanke, je Društvo učiteljev razdeljeno v štiri sektorje s sedeži v Novem mestu, Dol. Toplicah, Zumberku in St. Jerneju, kjer ima vsak sektor zase zopet skupno 16 skupin. Članstvo je sklenilo, da se bo po skupinah sestajalo vsakih 14 dni in redno študiralo solsko in ostalo problematiko okoliša, sektorji pa se bodo sestajali v decembru, februarju in aprilu. Celotno društvo bo imelo skupno konferenco v marcu in maju.

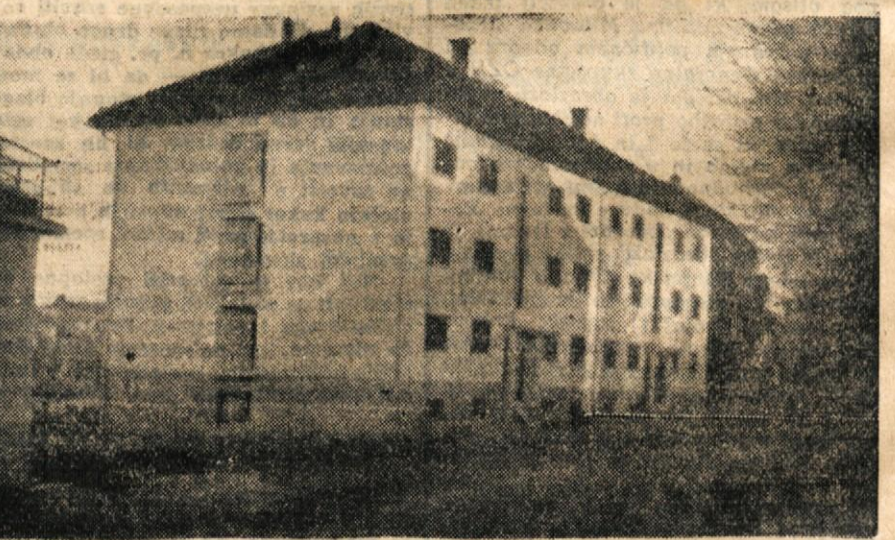
Da pa tudi prosvetni delavci ne bodo v pripravah za letošnji praznik naše Armade zadnji, so sklenili, da bodo tekmovali za 10. obletnico JA v naslednjih točkah: vsak član bo sodeloval pri pro-

slavi praznika v šoli in pri množični prireditvi in s svojim delom doprinesel, da bo prireditve res kvalitetne. V počastitev tega dne bodo prosvetni delavci pripravili več predavanj izobraževalne vsebine: o JA, PLZ, zdravstvu itd., tako da bo vsaka skupina dala vsaj po eno predavanje.

Tudi pri običnih zbiorih OF bodo sodelovali kot člani in poskrbeli za kvaliteten program in potek. V tem času bodo posvetili vso pozornost in skrb PLZ ter pomagali pri organizaciji okoliša. Da o svojem delu, delu kraja in okoliša izve tudi širša javnost, pa so se obvezali, da bodo v vsaki skupini izbrali rednega dopisnika Dolenjskega lista in do 22. decembra poslali vsaj en dopis. Prepričani smo, da bodo prosvetni delavci držali besedo, ki so jo dali naši JA in da bomo v našem listu kmalu brali, kako bodo to obljubo izpolnili. M. T.

Mestna 14-stanovanjska stavba v Novem mestu

je bila v tednu pred 29. novembrom dogotovljena. Gradbeni in obrtniki okrajnega podjetja Krka so dali z novo stavbo mestu 6 trisobnih, 6 dvosobnih in 2 samski stanovanji.

Nerazdružljivo vez med narodi Jugoslavije. V boju valje partizanske brigade. V neprestanih borbah so si pomagale slovenske, hrvaške, makedonske, srbske, bosanske in ostale brigade NOV po vseh pokrajinah naše domovine, skupno so gonile in uničevale fašistične okupatorje in domneje izdajalce ter pripravljale tla za končno zmago. V bojih, dolgih pohodih, napadih, diverzantskih akcijah in neprestanem stiku z ljudstvom vseh naših republik je zraslo neporokljivo bratstvo in edinstvo naših narodov, iz partizanskih vrst in proletarskih enot se je dvignila močna Jugoslovanska armada, ki bo 22. decembra proslavljala že 10. slavno obletnico svoje ustanovitve.

Na povelje Glavnega štaba Hrvatske se je 7. novembra 1942. leta v Gornjem Sjeniku ustanovila 13. udarna NO hrvatska brigada, ki je bila pozneje zaradi svoje izredne borbeno sile in vojaških uspehov imenovana za 13. proletarsko brigado. Odsila je v neposredno bližino Zagreba in tam se bolj razplamtel narodnoosvobodilni boj, nato pa je skupno s slovensko brigado Ivana Cankarja zavzela Suhor v Beli krajini, kmalu nato še Zumberak. Četrta sovražna ofenziva je dosegla s svojimi notami 13. brigado v Zumberaku, razbila pa se je ob naskoku hrvaških proleterov in ob železni poti junakov Gubčeve. Cankarjeve in Tomšičeve brigade.

Ob 9. obletnici zmage na Suhorju objavljamo nekaj spominov.

Bela krajina je znana izza let narodnoosvobodilne vojne kot ena izmed slovenskih pokrajin, kjer se je odigralo mnogo najvažnejših dogodkov naše polpretekle zgodovine. Tu je narodnoosvobodilna vojska zabeležila velike zmage

in njihovih krivic. Hkrati je sovražnik množil in krepil svoje postojanke in razsirjal med ljudi izmišljene govorice, češ da so »partizani tik pred uničenjem« in podobne pobožne želje. Okupatorji so hoteli razbiti trdnost in enotnost ljudstva, ki ni klonilo pred nasiljem, temveč je šlo po poti vedno večjega vključevanja prostovoljcev v partizanske vrste.

V to razdobje spada zmagovita in pomembna zmaga 13. Proletarske hrvaške in slovenske Cankarjeve brigade na Suhorju. Ta majhna belokranjska vas pod Goranci naj bi bila služila sovražniku kot trdnjava, s pomočjo katere bi nadzirali komunikacije na cesti Novo mesto—Karlovce in zveze med postojanko Semič in Radatoviči v Zumberku. Od tu je hotel sovražnik tudi preprečevati zveze, ki so bile vzpostavljene čez Gorjance med slovenskimi in hrvaškimi partizani. Da so se fašisti na tem ozemlju utrdili, so imeli tudi vzrok v uspešnih napadih hrabrih borcev Cankarjeve brigade, ki je operirala na tem področju. Tak vojaški podvig je bila borba Cankarjevcev pred Metliko, kjer so pobili in ujeli precejšnje število fašistov. Zmaga pred Metliko in drugi drzni napadi so povzročali sovražniku nemalo strahu in z mrzlično naglico je

začel v novembru 1942. leta utrjevati Suhor ter zbirati v njem pisano sodrgo v pomočje čete. Te čete, v katere se Italijanom ni posrečilo vključiti domačinov, so začele ljudem ukazovati, jih pretepati, skratka, z nasiljem so začele spremljati vsak korak predvsem partizanskih družin. Po drugi strani pa so domači izdajalci sklicevali po vaseh zborovanja in se predstavljali kmetom z demagoškimi govori kot »rešitelji slovenskega ljudstva«, kot »rešeniki vere in kulture pred komunizmom« in podobno. Kmete so nasilno vključevali v dovažanje gradiva za bunkerje; cerkve, župnišče in šole so preuredili v vojaške trdnjave. Vaščani so z odporom in hkrati z zaskrbljenostjo spremljali nezaželeno akcijo okupatorjev. Spraševali so drug drugega:

»Kako dolgo bomo še gledali in dovoljevali, da se sovražnik mirno utrjuje v osrčju partizanskega ozemlja? Kje so naše brigade? Mnogo lažje bi jim bilo razbiti in pregnati sovražnika zdaj, dokler se ni še do kraja utrdil!«

Preprosta resnica, da morajo danes prevažati gradivo za gradnjo bunkerjev, katere bodo jutri skupno s partizani razbijali in pri tem žrtvovali življenja, je bila Suhorčanom jasno pred očmi. Vsi kot en mož so bili priprav-

ljeni takoj začeti z razbijanjem in uničevanjem tuje bande. Že po 14 dneh sovražnikovega gospodarjenja se je kmetom na Suhorju in v okolici uresničila želja, da bi uničili sovražnika in podrl njegove načrte.

26. novembra 1942. leta je točno ob 20. uri 13. Proletarska hrvaška brigada s Cankarjevo brigado, ki je nadzirala pritok novih čet iz Novega mesta in Semiča, napadla okupatorja na Suhorju. Vse je v hipu oživel. Ljudstvo okoliških vasi ta večer od zadovoljstva ni leglo k počitku. Nekaj vasi v neposredni bližini postojanke je že med borbo izvedelo, kaj se pripravljalo to noč. Oddaljeneje vasi pa so iznenadile detonacije prvih bomb in ropotanje strojnica. Nastopila je noč, polna težke borbe, vseljudskega veselja in velikega pričakovanja. Daleč naokrog, po več kilometrov od Suhorja, kjer so divjali glavni boji, ljudje niso bili varni pred zadetki, saj je sovražnik vso noč bruhal iz topov iz bližnje postojanke v Metliki. V jutru, ki je nastopilo, mi je domačin iz Suhorja v razgovoru omenil, da je ponoči naštel čez 250 strelcev iz topov.

Borba, ki se je začela točno ob določeni uri, je bila polna napetosti; bila je dobro pripravljena, komandni kader pa je v njej pokazal vso svojo iznajdljivost. Po prvih strelah so čete jurile na vas. Po 15 minutah je bil sovražnik pregnan iz rovov in cerkve v šolo in

M. MUŠIČ:

Vprašanje tranzitnega prometa skozi Novo mesto

Z oslrom na trditve, priobčeno v »Dolenjskem listu« dne 17. t. m., podajam bralcem, ki sta jim zdrav razvoj in harmonično oblikovanje Novega mesta pri sreč. svoje stališče. ki sem ga bil zavzel v zvezi z modernizacijo glavne ceste v vsej svoji vzročni povezanosti, upoštevaje sodobno urbanistično načela kakor tudi za Novo mesto specifične spomeniško varstvene vidike. Odločba, ki jo je izdal dne 17. t. m. Svet za gradnjo in komunalne zadeve, je potrdila pravilnost teh načel, dajši je zaradi motovih okoliščin, ki jih je treba trenutno upoštevati, odredila maksimalno razširitev grla »Na vratih« svetlo širino 16,0 m med stavbami.

V poljsnilo bralcem prejšnjih trditve glede zastoja del na Glavnem trgu navajam, da so ta dela za kratko dobo zastala zaradi utemeljene revizije prvotnega projekta. Tudi ni točna trditve, da bi moje stališče kakor koli vplivalo na razvoj cestnih del, saj je že v naslednjem odstavku ugotovljeno, da cesta dela še zdaleč niso napredovala do kritičnega grla »Na vratih«, vendar ne zaradi neizdelanih ali neodobrenih načrtov, marveč iz čisto drugih vzrokov, ki nimajo s projektom niti z razpravljanjem o njem nikake zveze. Vsekakor je hvaljevredno, da je Svet za gradnjo in komunalne zadeve omogočil temeljit in vestranski študij, kakršnega naš problem po vsej pravici tudi zasluži. Naša naloga mora odslej biti, da na osnovi odločbe in skupnem prizadevanju najbolje rešimo težak problem preureditve grla »Na vratih« in da pomagamo pri reševanju najboljšega poteka bazenske obvozne ceste.

Novo mesto je ohranilo do malega nespremenjeno glavno prometno cesto od svoje ustanovitve sem, z vsemi značilnostmi srednjeveškega urbanizma. Z velikimi spremembami, ki so se odrazile pred dobrimi 50 leti tudi v pogledu prometa, je Novo mesto dobilo nov most v premočrtnem podaljku Glavnega trga in je bilo razširjeno grlo pri ljubljanskih mestnih vratih v območju stare Kresije. Postopno povečan in pospešen promet z motoriziranimi vozili je vnesel v obravnavanje prometnih cest nove elemente, tako v pogledu emernega in višinskega poteka kakor tudi v pogledu prečnega profila. Z novo odločitvijo, da se iz cestno prometnih razlogov znova preoblikuje historična prometna smer skozi mestno jedro, pa se je na mah pojavilo nešteto problemov, ki so medsebojno najtesneje povezani. Ker poteka prometna smer skozi obojestransko gosto zazidano mestno jedro z Glavnim trgom in skupni dolžini 500 m, ne morejo biti odločilni le prometni, ampak enako ali pa celo bolj tudi splošni in za Novo mesto specifični urbanistični vidiki. Obojni, tako cestno prometni kot urbanistični vidiki pa so si v takih in podobnih primerih, kjer koli gre za proboj ceste skozi historične naselbinske kompozicije, v določenem nasprotju. Zadovoljiv enega gre čisto na škodo drugega. Zato je odločitev, da se preuredi stara prometna smer skozi središče gosto naseljenega mesta v glavno tranzitno cesto, povzročila velike neprilike tako v urbanističnem, kakor tudi v tehnično prometnem pogledu.

Ze dolgo je preizkušeno spoznanje, da je treba glavne prometne smeri izpeljati tangencialno izven gosto zazidanih mestnih predelov. Zato ne govorim, le vidiki zdravega urbanističnega razvoja mestnih četrti, govorim enako tudi vidiki nemoteno odvijajočega se tranzitnega prometa. Upam se trditi, da ne bo ta cesta imela tudi še pri tako odločnih korekturnih gradbenih črt pogojev, da postane dobra prometna arterija. Njen smerni in višinski potek, njena ukljenost v strnjeno zazidano mestno središče stanovanjskih, poslovnih in javnih zon, z vsevprek prepletenimi potmi pešcev, onemogočajo, da bi se tranzitni promet kljub dosledno izvedeni modernizaciji, nemoteno v vsej zaželeni brzini odvijal. Zato je mišljenje, da je v napotje le nekaj ozkih grl, ki jih je potrebno razširiti in se bo potem promet nemoteno odvijal, pogrešno. Zakaj ni bilo doslej na področju mesta prometnih nesreč? Nedvomno zato, ker potek ceste ni dopuščal, da bi vozila razvila večjo hitrost. Dobrodošel regulator so bila prav ozka grla; s tem, da jih skušamo odpraviti, bomo istočasno omogočili, da se bo promet odvijal z vso brzi po le navidezno odgovarjajoči prometni cesti. In vendar je v obsegu strnjeno

zazidanega mesta vsega upoštevanja vreden pešec. Dokler ne moremo zanj predvideti zadostnih pločnikov in varnih križanj prometne smeri, moramo v obsegu mesta zavirati hitrost tranzitnega prometa in na ta način omogočiti stalno kontrolo nad njim. Upam si trditi, da bo z odpravo ozkih grl povečana nevarnost prometnih nesreč, ki ne bo v nobenem razmerju z izgubo na času pri zmerno obzidanem in kontroliranem prometu.

Poleg teh zelo konkretnih ugotovitev ne bi hotel niti preveč poudariti

mesta, prehajam k podrobnemu obravnavanju kritičnih točk.

1. GRLO PRI »MESTNIH VRATIH«

Poleg tega grla utesnjuje izvedbo normalnega prečnega profila še grlo ob izlivu Ljubljanske ceste v Glavni trg (»Golež«) in grlo, ki ga podaja sedanji cestni most v vsi svoji dolžini 150 m z zamotanim razcepom smeri onstran mosta v Kandiji. Ostale trenutne utesnitve na Ljubljanski cesti, v obsegu Kataričnega trga in pri Mramorju, predstavljajo le finančni problem in ni drugih

merjeno med stavbami, pri čemer se razširitev izvrši na škodo »Stare kresije«.

Pri korekturi gradbene črte v obsegu »Stare kresije« je namreč poleg prometnega važen tudi arhitekturni vidik. O priliki prve rešitve razširitve grla koncem 19. stol. je bil kritični ogel posevno posnet, ne da bi tu korektura bistveno posegla v tloris in konstrukcijski ustroj stavbe. Neprizadeta je ostala obokana vhodna veža s stopniščem iz koncem 18. stol. (1779), v bistvu nespremenjena izvedba streh, pošev

lo zevajoče grlo z izmakazeno »Staro kresijo« in bo s tem za vselej izgubljena urbanistična značilnost starih mestnih vrat.

2. GRLO PRI IZLIVU LJUBLJANSKE CESTE V GLAVNI TRG (»GOLEŽ«)

Na tem mestu se cesta pravokotno preusmeri in preide v območje gornjega dela lijakasto razširjenega Glavnega trga. Pri presoji razširitve tega grla je nujno potrebno upoštevati vidike, ki jih nakazuje Glavni trg sam. Tlorisno je Glavni trg ohranil skozi vsa stoletja svojo prvotno obliko, nespremenjene so ostale gradbene črte in ulice, ki se vanj stekajo. Edino spremembo — na žalost zelo bolečo — je dobil, ko ga je novi most pred dobrimi 50 leti odprl na spodnjem zoženem delu. Pred to spremembo je bil trg od vseh strani zaprt in se je uvrščal kot klasičen primer v skupino takozvanih planimetrično iregularnih dvoranskih trgov. Dovoljna cesta se je namreč kot na zgornjem delu v pravokotnem pregihu preokrenila k obrežju Krke, kjer je bila najugodnejša možnost za premostitev reke pri nizkih bregovih. Novomeški trg, kakor koli že enotno učinkuje, je deljen v 2 polovici: medtem ko se spodnja polovica lijakasto razširuje in se dviga v strmini, je gornji del trga vodoraven in prostorn ter daje resnično vtis mestnega trga. Tu se oblikuje historični tržni prostor, upravno, gospodarsko in ne v zadnji vrsti arhitektonsko središče mesta, z mestno hišo, z odličnimi svojčasno arkadno oblikovanimi hišami, s fontano, z vsem onim živahnim vrvežem ob semanjih dneih. Tržni prostor se je oblikoval na osnovi privilegijev ob prometni cesti v zanimivi raščeni obliki. Pri določitvi stavbnih parcel ob njegovih gradbenih črtah je bil odločilen gospodarsveni vidik. Parcele so bile ozke in globoke, da je čimveč novih meščanov dobilo svoj dragocen položaj ob tržni površini. Enako štedljivo je bilo treba ravnati tudi s širinami ulic, ki so se vanj stekale. Vse te funkcionalne osnove so dobile svoj lepotni obraz v 16. stol., ko so bile prvotne preprosto grajene hiše nadomeščene z arhitektonsko na višji ravni oblikovanimi tržnimi hišami standardnega tipa z arkadami in pritličji. Kasneje v času ekonomskega liberalizma in začetnega kapitalizma so bile arkade zazidane in je bila s tem povečana donosnost hiš. Povečava hiš se je torej izvršila v horizontalni smeri (vendar nikdar preko prastare gradbene črte) in kasneje tudi v vertikalni smeri z nadzidavo nadstropij. Pomekod so še vidni sledovi zazidanih arkad in je naravnost naša dolžnost, da jih znova odpremo, s čimer bi na najboljši način odstranili sedanje neustrezne izlozbenne portale in z vso dokumentacijo vrnil trgu plastično živo lepoto polkrožnih odprtih in kamnitih poligonálnih in tordiranih stebričih, ki so oblikovno zasidrani še v arhitekturi poznega srednjega veka.

In v teh perspektivah oplemenitenega novomeškega trga moramo presojati vprašanje preboja ceste skozi grlo pri Goležu. Ugotovitev, ki so bile podane pri obravnavi grla »Na vratih«, veljajo še v veliko večji meri za grlo na trgu. Korektura, ki bi bila nedvomno sprejemljiva, je, da se pločnik za pešce umakne v obseg Goleževe hiše, in sicer z arkadno rešitvijo dela pritličja obsegu pritlične cestne ožine. Odsvetujem pa razširitev ceste, ki bi zahtevala delno ali popolno odstranitev Goleževe hiše iz tehničnih razlogov, ki sem jih malo prej nakazal. Odveč pa je omeniti, da zahteva vsakršen poseg, tako »Na vratih« kakor pri Goležu temeljiti arhitekturni študij.

3. GRLO — MOST ČEZ KRKO

Prebili smo se skozi oboje grlo »Na vratih« in pri Goležu in smo se zastavili pred samim mostom, ki tvori na dolžino 150 m najobčutnejše grlo s široko vozišča 4,6 m. Govori se o razširitvi mosta, o novem srednjem oporniku, o novi mostni konstrukciji itd. Vprašujem se, ali ne bi bilo ob vsem tem dobro, da razmislimo vprašanje novega mosta v zvezi z novo obvožno cesto? Dragocene investicije, ki bi jih zahtevala preureditev starega mostu, bi bile vsekakor boljše naložene v zgraditvi novega modernega mostu, ki bi rešil v najboljši meri vprašanje tranzita in hkrati osvobodil mestno središče stiske, ki jo povzroča stalno naraščajoči kamionski promet.

4. KRIZIŠČE CEST NA KANDIJSKI STRANI MOSTU

predstavlja zelo neprijetno prometno vozlišče, ki ga je nemogoče rešiti. Na tem stisnjem mestu se združita dve zelo važni prometni smeri: državna cesta Zagreb-Ljubljana in cesta proti Strazi. V ta vozil pa se stekata še dve, od pešcev močno frekventni ulici. Tudi to križišče je najboljše in morda edino rešljivo s preložitvijo obvozne ceste na obrobno mestnega področja.

Boj ameriškega kaparju

Kapar je največji sovražnik našega sadnega drevoja. Saj proti uničujoči vse sadne nasade. Ker je prišel k nam šele pred kratkim, ga ne poznamo dobro in je zato boj z njim še težak. Prav zaradi tega bodo naši sadjarji z veseljem pozdravili knjižico inš. Vilka Mastena: »Boj ameriškega kaparju«, ki jo je izdal založba »Kmečka knjiga«. Delo nas seznanja z ustrojem in življenjem tega nevarnega zajedalca ter z načini, kako se ga ubranimo ter rešimo dreve, naše narodno bogastvo, uničenja. Knjižica je poljudna, vsebuje podrobna navodila, pa tudi podatke, ki zanimajo strokovnjake-znanstvenike. Vsem sadjarjem, tudi onim v še neokupljenih področjih, bo dobrodošel obljubljeni načrt skrajpanja sadnih rastlin proti različnim boleznim in škodljivcem. Vsebuje ponazorje 50 slik med tekstom in v posebni prilogi »Kapar pod mikroskopom« ter barvna slika okuženega jabolka, veje in lista. Knjižica ima 100 strani in prilogo, izšla je v nakladi 5000 izvodov.

vse ono, kar bi s tako dosledno izvršeno modernizacijo ceste izgubilo Novo mesto. Poleg hrupa, smrada in nevarnosti, ki bi se zgostili v samem središču mesta, na trgu, bi bil občutno prizadet tudi urbanistično tako dragocen in pomemben ustroj mesta, ki se uvršča po vsej pravici med naše največje urbanistične spomenike.

Upoštevajoč vse te ugotovitve, je mogoče sprejeti sedanjo rešitev le kot prehodno, vse dotlej, dokler ne bo mogoče pristopiti k preložitvi tranzitne smeri na obrobje mesta. Tudi če bo zgrajena avtomobilska cesta Zagreb-Ljubljana, bo Novo mesto nujno potrebno lokalno tranzitno, obvožno cesto, ki bo obšla v neposredni bližini železniškega mostu ali pod mostom za Ragovim logom — v obeh primerih s premostitvijo Krke — mestno področje, kakor že bo to rešeno z novim regulacijskim načrtom.

Motreč s temi pogledi posamezna cestna ureditvena vprašanja v obsegu

razlogov, da se jih ne bi odstranilo po predlogu, kakršnega podaja projekti za modernizacijo ceste.

Vstop v mesto iz ljubljanske strani je urbanistično podan z bivšimi mestnimi vrati na vrhu vzpetine, v obliki grla, ki ga oblikujeta »Gostilna na vrati« in »Stara Kresija«. Pred vrati je ohranjen v sklopu Skabernetove hiše poligonální mestni utrdbeni stolp, medtem ko je bil njegov pendant na drugi strani ceste odstranjen ob gradnji »Stare kresije«. Cesta se z ljubljanske strani dvigne do vrha pri mestnih vratih in se od tod spusti navzdol v smeri h Glavnemu trgu. Odločno korekturo podolžnega cestnega profila onemogočajo okolne hiše in odcepi mestnih ulic. Tranzitni promet ne more zato razviti zaželeno hitrosti, zaradi večje preglednosti in varnosti pri srečanju dveh vozil na tem mestu, pa je bila spoznamo z MLO Novo mesto in projektantom predlagana kompromisna rešitev z razširitvijo grla na 7,0 m,

posneti ogel pa je bil ustrezno oblikovan s pilastsko arhitekturo in z zaključnim trikotnim delom. Spoznamo predlagana sedanja razširitev grla še respektira vhodno vežo. Odtod pa posname stavbo v novi gradbeni črti, ki poteka vzporedno z ono nasproti stoječih hiš. S tem se grlo razširi na 7,0 m med hišami, s čimer je povečana preglednost in je omogočeno srečanje dveh vozil. Adaptacijska dela na »Stari kresiji« so težka, a vendar še ustrezno izvršljiva. Pri novo predvideni maksimalni razširitvi pa se upravičeno s strahom vprašujemo, kako bo mogoče zadovoljivo preurediti hišni tloris, da ne omenjam kolčevne rešitve zunanje arhitekture s strmo streho. Ze itak težko utilitaristično rešitev pa otežkočujejo še spomeniško varstveni vidiki, ki jih je potrebno v primeru Novega mesta nedvomno upoštevati. In ko si bo tranzitni promet s časom poiskal boljše in nemoteno smer izven mesta, bo osta-

Viktor Pirnat

Po Ribniški deželi

Slavni Rog, mrko Kočevsko hribovje in koničasti Sv. Ahac v glavnem ločijo Ribniško deželo od ostale Dolenjske. O njej pravi pisatelj Janez Trdina sledeče: »Ribničani Dolenjcu niso le ribniški tržani in župljani, ampak vsi prebivalci Ribniške doline, torej tri župe: Ribnica, Sodražica in Dolenja vas, kar je gotovo pametno, kajti v vseh treh se govori isto narečje.« Hriboviti gozd-nati svet zalvali polagoma v širno plodno ravnino, ki jo krasí prestolnica veselih in podjetnih ljudi, »okretnih, na trgovino in vsak posel in dobiček prekanjenih Ribničanov«, kot je že zapisal Trdina.

Tam je doma naša najstarejša domača obrt suhe robe. Pred stoletji so jo gojili še marsikje, je pa iz raznih razlogov propadla. Ohranila pa se je v nezmanjšani meri na Ribniškem. Saj se je pred drugo svetovno vojno pečalo z njo nad pet tisoč hišnih obratov, ki so zaposlovali nad 10.000 ljudi in jih hranili trikrat toliko. Danes je to število precej manjše.

Kaj pa vse prihaja izpod njihovih rok? Ves leseni drobir, ki nam je pri hiši potreben tako v gospodinjstvu kot v gospodarstvu. Saj ne moremo biti brez zobotrebca ali lesene žlice, nujno potrebujemo skaf, vinčarji brente in putrihe in kadi. Kaj bi brez grabel,

vil in še premnovega lesenega orodja! Vse to izdeluje prastara ribniška domača obrt.

Do zadnje svetovne vojne so Ribničani skozi 450 let prenašali svojo robo po svetu. Ze v zgodnji pomladi so si naložili visoko krošnje, zgrabili za popotno palico ter jo mahnili v tujino. Ko je v dolini zorel ječmen, so se vračali z izkupickom. Prišli so s svojimi sili in žlicami in drugim lesenim drobrjem gor med Čehe in Poljake in Rusine, pa med tirolske Nemce in severne Italijane, ob našem Jadranu dol do Kotora. Zanimivo je, da v Bosno, Crno goro in Srbijo niso smeli. Ker so hodili s trebuhom za kruhom z doma, so jim rekali »zdomarji«.

Niso se po zadnji vojni še uredile prilike po svetu, zato ostajajo zdomarji doma in pripravljajo s svojimi družinami suho robo za domače dežele in za izvoz. Tudi lesene igrače izdelujejo na Ribniškem že nekaj desetletij.

Središče teh obrti so številna naselja v trikotju Ribnica-Sodražica-Velike Lašče. Kdo ne ve, da so tam okoli Velikih Lašč klasična slovenska tla, kjer je tekla zibelka slovenskemu književnemu jeziku? Narečje, ki ga ljudstvo v onih krajih govori, je temelj naše tiskane besede. Imena: Trubar, Levstik, Stritar so zapisana med prvaki naše slovenske kulture.

V Sodražici je trgovina s suho robo cvetela že pred dve sto leti. Baje se je tedaj »število tujcev lahko merilo s številom kupcev v Ljubljani, Kranju ali Novem mestu«.

Gospodarsko središče vse doline je bil in ostane trg Ribnica, ki šteje okoli 1200 prebivalcev. Lepo je položen ob cesti Ljubljana-Kočevje-Brod na Kolpi-Delnice-Reka. Ima električno razsvetljavo in vodovod. Pokažejo celo hrast, pod katerim je bila pred 250 leti (1701) sežgana zadnja »čarovnica« Marina Sušarkova, p. d. Česnova.

Takih zablod je bilo v onih žalostnih časih dovolj po vsej Evropi. Ribnica pa se je že četrto stoletje prej, torej pred pet sto leti, postavila s sedemdesetno latinsko šolo, prvo v naših krajih, na tedanjem Kranjskem najstarejšo gimnazijo. Tudi za časa francoske okupacije v letih 1809-1813 je ribniška šola izredno slovela. Znano je, da je pesnik France Prešeren zapisan kot odličnjak v »zlati knjigi« tamonjne šole. Na njenem poslopiju ima spominsko ploščo slavni ribniški rojak skladatelj Jakob Petelin, ki se je po tedanjih navadi prekrstil v latinski priimek Gallus, kar pomeni petelin. Pesnik Valentin Vodnik je pet let kaplanoval v Ribnici. Vrsta znamenitnikov iz Ribniške doline pa še dolgo ni končana. Primož Trubar, ki je pred štiri sto leti izdal prvi dve slovenski knjigi, se je leta 1567 v Ribnici posvetoval z ne-

kim ujetim turškim duhovnom o prevodu sv. pisma na turški jezik.

Večji kraj v prijazni dolini in znan daleč naokoli je Dolenja vas. Tam je doma ribniško lončarstvo in pečarstvo. Gline je na Ribniškem dovolj in tako se je ta domača obrt razvijala vzporedno z že omenjeno obrtjo suhe robe. Dolenja vas s široko okolico je njeno jedro. Ribniški lončarski trg je pred vojno segal na naše jadranske otoke ter čez Trst in Gorico do Benetk. Na vseh sejnih in proščenjih si našel Ribničana. Ustanovili so lončarstvo tudi pod Gorjanci v St. Jerneju, kjer je še sedaj zelo razširjeno. Tudi ribniška opeka slovi daleč po deželi.

Pisatelj Trdina trdi, da so ribniški lončarji nekako pred dve sto leti prinesli prvi krompir na Dolenjsko. Gospodinjki, ki je od njih kaj kupila, so dali eden ali več kosov in jo poučili, kako naj ga sadi in goji.

Ti podjetneži imajo celo lastni fižol, nazvan »ribničani«. Zelo je okusen in iskan.

Tako Ribniška dolina kot svet, ki jo obkroža, pa naj bo to Suha krajina onstran Male gore ali Bloška planota tam za Veliko goro, bodisi Kočevska deželica ali pokrajina tja čez Velike Lašče in Turjak proti Ljubljani, vsi ti kraji so v zadnji svetovni moriji nečloveško trpeli, doprinesli neštete težke žrtve in bili priče junaških podvigov naših junakov v borbi za svobodo naših rodov.